

STALINS SKYGGE OVER NORSKE KIRKE- GÅRDER

Major Bjørn Bratbak startet i forrige nummer en serie om nordmenns til tider servile holdning, ettergivenhet og blåøyethet overfor kommunistregimer med bakgrunn i polske gravsteder på norske kirkegårder.

ARTIKKEL 2

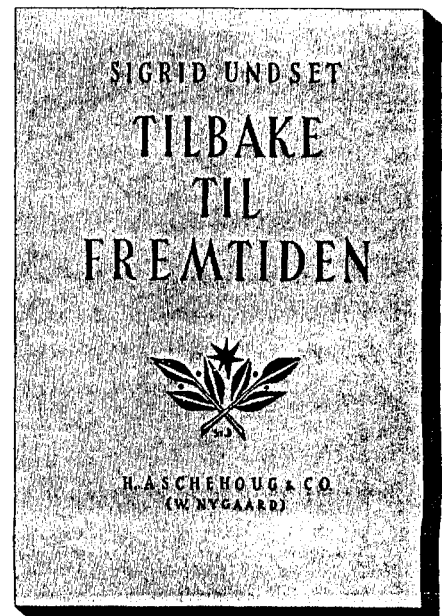
Påskudd for spionasje

Av Bjørn Bratbak

De fleste krigsgraver i vårt land er sovjetiske, men det finnes også mange graver fra andre stater som fra freden i 1945 kom under sovjetisk kontroll. Etterhvert som Europas deling ble et sikkerhetspolitisk og militært problem, kom også de mange krigsgraver fra øststatene til å representere et sikkerhetsproblem. Offiserer og ambassadefunksjonærer fra østblokklandene begynte tidlig å benytte besøk ved krigsgravene som påskudd for regulær spionasjevirksomhet mot norske militære installasjoner og øvelsesvirksomhet. Etter at Norge i 1949 kom med i NATO, ble de utenrikspolitiske forhold mellom Norge og Sovjet ytterligere tilspissert. Den kalde krigens isgufts skulle spesielt komme til å merkes i Nord-Norge. Norske myndigheter la stor vekt på å forhindre spionasje, etterretningsvirksomhet og annen tvilsom kontakt. De mange sovjetiske krigsgravene spredt over hele Nord-Norge, med derav legale påskudd til inspeksjon og kransenedlegelser, ble sett på som lite tilfredsstillende. Det ble derfor fra norsk militært hold utarbeidet en plan om å flytte alle sovjetiske graver i Nord-Norge, og plassere disse på et nyopprettet sentralt gravsted.

Hvem som til slutt trakk det lengste strå i denne noe spesielle operasjon, den norske eller den sovjetiske regjering, er ikke godt å si. I noter av 31. mai og 5. juni 1951 sa russerne seg enig med de norske myndigheter i at de russiske gravsteder i Nord-Norge burde utbedres. Russerne anførte imidlertid at en vidtgående konsentrasjon ville falle urimelig kostbart. Den sovjetiske ambassaden uttalte at den la stor vekt på at utbedringsarbeidene ble igangsatt straks, og ønsket å la ambassadens egne tjenestemenn utføre dette, i første omgang i Finnmark.

Det var nettopp en slik sovjetisk virksomhet norske myndigheter ønsket å unngå i Nord-Norge. Regjeringen godkjente derfor i juni 1951 en to års plan for flyttingen av alle russiske graver. Dette vedtaket ble sovjetambassaden underrettet om i en note av 10. juli og 2. august samme år ble ambassaden underrettet om at arbeidet med flytting var igangsatt. Ved en note av 22. august erklærte russer-

I 1945 var Sigrid Undsets bok «Tilbake til fremtiden» trykket og klar for salg i Norge. Den sovjetiske ambassaden grep da inn og varslet at utgivelse av boken ville bli betraktet som en uvennlig handling. Godt hjulpet av vårt utenriksdepartement, resulterte ambassadens inngripen i at hele opplaget ble holdt tilbake. Boken kom først i salg senhøsten 1949.

ne seg uenig i den norske planen. Denne gangen var imidlertid russerne blitt overrumplet av den norske regjeringen, som hevdet at arbeidet nå var så langt fremskredet «at det ville være forbundet med de største vanskeligheter å innstille arbeidet og omarbeide planene». Dette ble meddelt den sovjetiske ambassaden 19. september.

Det som nå skjedde i pressen og på det lokale plan hjemme i Norge, kan få en til å undres på noe av dette var initiert, styrt og koordinert utenfra. 18. september kunne kommunistavisen «Friheten» bringe en sterkt kritisk omtale av flyttingen av de russiske gravene som hadde tatt til i Troms. Fra Skibotn hadde «Friheten» fått meldinger om at de sovjetrussiske gravene som fantes i bygden, var fullstendig rasert. Stakittgjørdene var revet ned og monumentene sprengt i stykker. Det

samme var tilfelle med gravplassene i Kirkesdalen og på Øvergård.

Neste dag fortsatte «Friheten» beretninger fra Nord-Norge under overskriften «Gravskjendingen nordpå». Avisen kunne fortelle at det var reist en interpellasjon i bystyret i Mo i Rana. Det var kommunisten Gunnar Erlandsen som stilte spørsmål om «den bebudede ødeleggelsen av den sovjet-russiske krigskirkegården i Mo». I debatten hevdet representantene Erling Moe og Odin Normann (også de kommunister) at de militære myndigheter forberedte en skjendig handling uten sidestykke. På samme tid reagerte venstreorganet «Hålogaland» i Harstad. Her hadde formannskapet henvendt seg til prost Steinholdt som bare kunne vise til at han telefonisk var blitt underrettet av den militære lederen for flyttingen, om at gravene skulle åpnes og likene flyttes til et annet sted. Saken ble her meldt til politiet. Politimesteren opplyste at det var regjeringen som hadde bestemt at gravene skulle åpnes og likene flyttes.

Avisoppslagene fortsatte med uforminsket styrke utover høsten. «Friheten» hadde så og si daglig utførlige og til dels groteske beskrivelser av måten flyttingen ble gjennomført på. Etter hvert fikk «Friheten» følge av andre aviser. Flyttingen av de russiske krigsgravene satte sterke følelser i sving blant den jevne norske mann og kvinne.

I oktober 1951 kunne «Friheten» fortelle at forsvarsminister Jens Chr. Hauge sist sommer hadde holdt en fortrolig orientering for pressen i Oslo. Der hadde representanter for de borgerlige aviser, regjeringspressen og telegrambyråene vært til stede, mens «Friheten» ikke var gitt adgang. Forsvarsministeren skulle da ha forklart at begrunnelsen for å flytte de russiske gravene, blant annet var å gjøre det lettere for Utenriksdepartementet å nekte representanter for den sovjetiske ambassade å foreta reiser i Nord-Norge. Pressen skulle imidlertid ha blitt bedt om å omtale flyttingen som «om den ble gjort for desto bedre å kunne hædre de falne tidligere alliertes minne». ■

FORTSETTES NESTE NUMMER